

OBSERVAȚII CU PRIVIRE LA POPULAȚIA ȚIRGULUI BIRLAD LA MIJLOCUL SECOLULUI AL XIX-LEA

GHEORGHE PLATON

Dezvoltarea vieții orășenești, condițiile specifice și limitele în care s-a realizat aceasta, funcția economică a țărgurilor și rolul lor în viața economică socială și politică constituie tot atâtea probleme de primă importanță de natură să rețină atenția cercetătorului.

În noua noastră literatură istorică, cunoașterea vieții orășenești, a tuturor implicațiilor legate de apariția și dezvoltarea țărgurilor, a constituit o preocupare constantă care s-a reflectat în continuele referiri atât în studiile de sinteză, cât și în unele lucrări cu caracter special. Rezultatele obținute nu sînt însă la nivelul sarcinilor ce revin istoriografiei noastre marxiste. Lipsesc studiile analitice care să permită concluzii eficiente și cu valabilitate generală. Este drept, realizarea acestui obiectiv presupune cercetarea unui material deosebit de divers și adeseori neconcludent, care pune la grea încercare pe cercetători. Nu e mai puțin adevărat însă că rezultatele obținute răsplătesc în unele cazuri, eforturile depuse.

Un material deosebit de important pe baza căruia se pot trage concluzii utile cu privire la populația orășenească, la proveniența și la funcția economică a acesteia este inclus în statisticile oficiale ale vremii. Analiza datelor, gruparea și interpretarea lor permit observații interesante.

În articolul nostru, alcătuit pe baza analizei catagrafiei din 1845 a populației țărgului Birlad, în afară de informațiile cu privire la problema în sine dorim să atragem atenția asupra importanței pe care o prezintă materialul statistic pentru cunoașterea unor aspecte esențiale ale vieții orășenești.

Catagrafiile, sau recensămintele fiscale, care, potrivit dispozițiilor Regulamentului Organic, se efectuau la fiecare șapte ani, erau dictate de interese de natură pur financiară. Ele înregistrau sporul populației dajnice, precum și noile categorii de impunere în care indivizii erau încadrați în raport cu venitul realizat din comerț sau meserie. De aceea, în catagrafii nu este inclusă populația în totalitatea ei, ci numai capii de familie contribuabili și aceia care, din diferite motive, erau exceptați de bir¹.

¹ Cifra totală a populației se poate obține prin înmulțirea convențională a numărului capilor de familie incluși în catagrafie cu cifra 5.

Referirile cu privire la ocupația și la proveniența diverselor categorii de locuitori, deși incomplete, sînt — așa cum vom vedea în continuare — pline de conținut. Concluziile care se trag din analiza comparativă a unor date cuprinse în catagrafia din 1838 și în cea din 1845 ilustrează schimbările de ordin calitativ și cantitativ survenite în viața tîrgului în decursul celor șapte ani.

În catagrafia tîrgului Bîrlad, alcătuită în 1845, sînt trecuți un număr de 2 954 de indivizi. Deci, la această dată, populația se ridica aproximativ la peste 10 000 de suflete¹.

Pentru ușurința expunerii, înainte de a scoate cîteva concluzii generale pe baza materialului privit în ansamblu și grupat după criterii cu caracter științific sînt necesare o serie de observații parțiale referitoare la diversele categorii de locuitori înscrise în catagrafie.

Categoriile impozabile din tîrgul Bîrlad înscrise în catagrafia din 1845 sînt următoarele: negustorii patentari, meșterii, evreii, supușii străini din ținut și tîrg, bejenarii cu dare și birnicii. Alături de acestea, separat, sînt incluse și categoriile nesupuse dărilor.

1. Numărul negustorilor bîrlădeni de toate categoriile, împreună cu calfele, se ridica la 845². În primul rînd, ca o observație generală asupra căreia nu vom stărui, așa cum se va putea constata din datele oferite de tabelele statistice din anexă, populația negustorească a tîrgului Bîrlad prezintă, în general, același profil și pondere pe ramuri ca și în celelalte tîrguri principale din Moldova. Diversitatea mare a ramurilor — element caracteristic și meseriilor — reflectă, pe de o parte, dezvoltarea pieței interne și concentrarea negustorilor și a meseriașilor în tîrguri, iar pe de alta vădește stadiul înapoiat al industriei manufacturiere.

Majoritatea negustorilor și a meșterilor duceau o existență precară, neposedînd capitalul și, în general, mijloacele necesare pentru a înjgheba ateliere sau întreprinderi stabile.

Populația negustorească sau aceea a micilor meșteșugari era în continuă prefacere. Marea majoritate a acesteia, alcătuită din negustori și meșteri de starea a II-a și din calfe, era în continuă efervescență. Puțini dintre dînșii izbuteau să-și consolideze situația și să intre în categorii de breaslă superioare. Cei mai mulți însă, sărăciți, îngroșau rîndurile populației nevoiașe și, neputîndu-și vinde forța de muncă din cauza insuficienței dezvoltării a manufacturilor, luau calea din nou spre sate sau continuau să facă din agricultură sursa principală a existenței lor.

Tabelul statistic care exprimă cifric datele incluse în catagrafie cu privire la negustorii autohtoni este deosebit de sugestiv³. Lucrul principal care reține atenția de la prima vedere este marea fluctuație în numărul negustorilor survenită în intervalul de șapte ani scurs între catagrafia din 1838 și cea din 1845. În primul rînd, în acest interval au fost scăzuți din breslele respective un număr de 374 de negustori, cifră care reprezintă ceva mai mult de 50% din numărul total (de 740).

¹ În aprecierea generală trebuie să avem în vedere numărul relativ ridicat de văduve, nevolicii sau a acelor care nu aveau familii și erau incluși în cifra contribuabililor.

² Arh. st. Iași, Tr. 1 423, op. 1 619, nr. 962, f. 92—93.

³ Vezi anexa.

În afară de cei a căror scădere s-a făcut în urma decesului (120) sau a neputinței fizice (16), mulți au recurs la diverse subterfugii pentru a scăpa de opresiunea fiscalului feudal. Astfel, un număr de 90 de negustori sînt indicați ca fiind fugiți¹. Dintre aceștia, un însemnat număr a plecat la sate. Procesul acesta, contrar tendinței generale a aflului spre țîrguri, verifică incapacitatea acestora de a absorbi mîna de lucru pe care procesul de dezvoltare a capitalismului o crea pe piața internă a Moldovei. Puțini dintre negustori sau meșteri izbuteau să-și consolideze pozițiile. În categoria acestora se încadrau și cei care intrau în rîndul supușilor străini. În felul acesta, intrînd sub o protecție străină și beneficiind de drepturile stipulate prin capitulații, respectivii indivizi erau feriți de ingerințele fiscalului și de practicile feudale, care puneau încă atîtea piedici comerțului intern.

O rezolvare relativ în același sens deși cu consecințe diferite, o reprezintă trecerea onora dintre ei — în cazul nostru este vorba de 16 oameni — în rîndul categoriilor privilegiate, care se bucurau, în schimbul unor slujbe către stat, de anumite avantaje fiscale. Intrarea în rîndul acestor categorii presupunea, firește, renunțarea la calitatea de negustori sau la aceea de meșteșugari.

În sfîrșit, un mare procent al celor scăzuți este dat de acei negustori care, din diferite motive, și-au schimbat breasla (89). Dar, dacă în intervalul amintit de șapte ani, scăderea populației negustorești a fost sensibilă, în același interval au fost incluși în rîndul breslelor de negustori un număr de 479 de oameni. Pierderea fusese deci compensată în întregime, adăugîndu-se și un plus apreciabil, care a determinat ca în catagrafia din 1845 să fie înscrși un număr de 845 de negustori de toate categoriile și calfele acestora.

O importanță deosebită pentru cunoașterea structurii populației orășenești o prezintă analiza provenienței acesteia. Catagrafia de care ne ocupăm, deși cu informații incomplete în această privință, ne oferă totuși posibilitatea să facem unele aprecieri.

Prin coordonarea și gruparea cazurilor izolate ajungem la o imagine foarte interesantă a transformărilor survenite în rîndul populației orășenești, transformări care ilustrează procesul general de descompunere a feudalismului.

Un mare procent din surplusul de negustori aflați de catagrafia din 1845 este dat de sătenii mutați la oraș. La un număr de 56 dintre aceștia, indicațiile sînt clare. Majoritatea dintre ei — și aceasta reprezintă o caracteristică — sînt cîrciumari și precupeți. Acest fel de negoț presupunea, în general, un capital destul de redus.

Aportul populației sătești la intensificarea vieții urbane este la fel de evident marcat și în cazul țîrgușoarelor din cuprinsul ținutului Tutova, a căror populație negustorească este alcătuită, aproape în mod exclusiv, din elemente provenite din lumea satelor. Faptul acesta, caracteristic și pentru alte categorii ale populației orășenești, de care ne vom ocupa în continuare, este important și infirmă ipoteza potrivit căreia populația țîrgurilor noastre, din cauza persistenței relațiilor feudale, ar fi fost alcătuită în majoritate din elemente străine.

Procesul de strămutare spre orașe, cu toate piedecile artificiale impuse de relațiile feudale din agricultură, a constituit o realitate. El nu a fost deosebit

¹ 25 sînt fugiți în alte țîrguri, unul peste hotar, 22 la sate și 42 în locuri necunoscute.

de intens, n-a avut aceleași consecințe ca în statele mai avansate, însă a jucat, în general, un însemnat rol progresist. Indivizii de la sate, veniți la orașe pentru a scăpa de sarcinile feudale, chiar dacă nu izbuteau să-și creeze ocupații și așezări stabile, fiind nevoiți în multe din cazuri să părăsească târgurile, care, dacă le ofereau libertatea, nu le asigurau în toate cazurile și hrana, trecînd prin creuzotul vieții urbane, își schimbau, dacă nu întotdeauna, categoria socială, mult mai adesea mentalitatea. Ei alcătuiau un contingent sensibil al forței de muncă libere și-și ofereau serviciile acolo unde se simțea nevoia. Se angajau ca lucrători agricoli sau — cei care erau negustori sau meșteri — își exercitau meșteșugul sau negoțul în lumea satelor.

În afară de procentul oferit de cei veniți de la sate, surplusul de negustori înscris în catagrafia din 1845 a fost realizat, printre altele, și de un înfim număr de calfe (14) care în acest interval au putut să intre în categoria patronilor, de cei proveniți din alte bresle și de un număr destul de apreciabil de însurăței sau elemente aparținînd anumitor categorii privilegiate (mazili, ruptași etc.) care în majoritatea lor, probabil, își aveau locuința în țîrg.

2. O imagine asemănătoare ne este oferită de datele cu privire la populația meșteșugarilor autohtoni¹. Aceleași fluctuații și prefaceri în perioada de vreme cuprinsă între cele două catagrafii. Un număr însemnat de scăzuți (239), printre care întîlnim un mare procent de fugari (62)², trecuți la alte bresle sau deveniți supuși străini (14), precum și un spor apreciabil (325). Și aici informațiile referitoare la proveniență se dau doar la un număr redus dintre dinșii. Ele însă verifică observațiile făcute mai sus. Important de notat este faptul că, aproape în exclusivitate, sporul de meșteri provenit de la sate din rîndul birnicilor, a calfelor sau din însurăței sînt de treapta a III-a³.

3. Catagrafia din 1845 oferă, de asemenea, informații utile asupra populației evreiești⁴ din Birlad și din celelalte târguri ale ținutului. Diversitatea ramurilor comerciale și a meseriilor completează tabloul general, oferind indicii importante cu privire la profilul și la potența economică a țîrgului.

4. Deosebit interes prezintă analiza situației supușilor străini din țîrgul Birlad și din ținutul Tutova în general⁵. În afară de faptul că specificarea negoțului sau a meșteșugului, pe care aproape toți îl practicau, completează și în cazul acesta tabloul general, făcînd mai veridice aprecierile cu privire la economia țîrgului, gruparea informațiilor permite importante observații. Astfel, o primă constatare care se desprinde, confirmată și de datele la care ne-am referit mai sus, este aceea că mulți dintre autohtoni, în speță moldoveni, preferau să treacă sub protecția unei puteri străine — sub aceea a Austriei mai ales — pentru a scăpa de restricțiile generate continuu atît de practicile feudale uzitate în sistemul de impunere și de percepere a dărilor, cît și de venalitatea și de corupția aparatului administrativ.

¹ Arh. st. Iași, Tr. 1 423, op. 1 619, nr. 962, f. 109—156.

² 9 stabiliți în alte orașe sau țîrguri, 13 la sate și 40 în locuri necunoscute.

³ Un fapt care poate fi considerat drept excepțional este mențiunea potrivit căreia unul dintre mumgiii țîrgului, în intervalul cuprins între cele două catagrafii, obține rang de boierie, devenind stolnic (Arh. st. Iași, Tr. 1 423, op. 1 619, nr. 962, f. 122—125).

⁴ *Ibidem*, f. 199—211 și 226.

⁵ *Ibidem*, f. 234—243 și 244—245.

La fel procedau și reprezentanții celorlalte naționalități din Balcani, bulgari și sîrbi mai ales, pe teritoriul cărora erau în vigoare capitulațiile. Obținînd cetățenia străină, mulți dintre negustorii și meșterii aparținînd acestor naționalități veneau și se stabileau în Principate sau aiurea în cuprinsul teritoriului otoman fără a avea nevoie de pașapoarte. În această categorie intrau aceia pe care i-am inclus în categoria a II-a a notei nr. 4 din anexă, care-și desfășurau afacerile comerciale sau lucrative bucurîndu-se de toate privilegiile și prerogativele acordate supușilor străini¹.

5. Tabloul categoriilor și al numărului de meșteri și negustori din Bîrlad se completează definitiv prin adăugarea bejenarilor, emigranți de peste Dunăre în marea lor majoritate, aparținînd naționalităților sîrbă și bulgară². Aceștia, veniți în țară în diverse împrejurări și masiv mai ales în timpul războiului rusoturc încheiat prin tratatul de la Adrianopol, s-au stabilit în diverse centre din Moldova, Țara Românească sau sudul Rusiei. Pe teritoriul Principatelor, o perioadă de vreme, sîrbo-bulgarii, așa cum erau denumiți, fiind socotiți bejenari, erau scutiți de dări. După trecerea termenului prescris, privilegiile le erau anulate și intrau în categoria obișnuită a birnicilor, păstrîndu-și doar denumirea de bejenari cu dare, așa cum îi găsim înscriși și în 1845 în catagrafia tîrgului Bîrlad.

Intrînd în categoria birnicilor, bejenarilor li se aplica și condiția acestora. De aceea tendința lor, ca și a autohtonilor în general, de a scăpa de sarcinile și vexațiile feudale și-a găsit expresia în procesul masiv de strămutări: din cei 131 de bejenari înscriși în catagrafia din 1838, un număr de 44, pînă la întocmirea catagrafiei din 1845, fugiseră³. De asemenea, 17 dintre dînșii au reușit să intre sub protecția unei puteri străine.

6. Toate observațiile inserate mai sus, sugerate de analiza datelor referitoare la populația de negustori și meseriași a tîrgului — majoritară în cazul de față —, se verifică și se completează într-un mod mult mai larg atunci cînd ne oprim asupra situației birnicilor⁴, care în condițiile dezvoltării tîrgurilor din Moldova la jumătatea secolului al XIX-lea, aveau drept sursă de existență agricultura, practică pe terenurile din jurul tîrgului, muncile domestice sau, în anumite cazuri, cărăușia.

Este important de semnalat că, mai mult decît la celelalte categorii discutate, fluctuația birnicilor, în raport cu numărul a fost cu mult mai mare. Dat fiind profilul economic al tîrgurilor, lipsa surselor capabile să absoarbă forța de muncă a acestei categorii de locuitori, precum și a căpătăierilor, a provocat masive deplasări în sens invers decît cele obișnuite. Este cert că, în majoritatea lor, birnicii proveneau din rîndurile populației sătești. Sînt suficiente mărturiile documentare din această epocă, valabile pentru alte tîrguri, care probează acest

¹ Dintre supușii străini stabiliți în Principat cu pașapoarte se recruta în majoritate membrii profesiunilor libere, doctori, farmaciști sau ingineri, pe care-i întîlnim și în cuprinsul tîrgului Bîrlad printre cei veniți din alte țări ale Europei (*ibidem*).

² Arh. st. Iași, Tr. 1 423, op. 1 619, nr. 962, f. 188—192.

³ Dintre aceștia, 5 fug la Focșani, 10 la Galați, 13 la Brăila, 6 peste Dunăre, 1 la Huși, 1 la Constantinopol, 1 la Podu Turcului, 1 la Gherghița și 6 în locuri necunoscute.

⁴ Arh. st. Iași, Tr. 1 423, op. 1 619, nr. 962, f. 158—187.

adevăr¹. Nu e mai puțin adevărat însă că, pe cât de masiv era aflusul spre orașe, la fel de masiv era și curentul contrar, aceasta, așa cum am arătat, din cauza neputinței centrelor orășenești de a absorbi mîna de lucru creată pe piața internă de masivele strămutări ale țăranilor. Astfel, în cazul nostru, pentru tîrgul Bîrlad, în intervalul de timp cuprins între cele două catagrafii (1838—1845), din numărul total de birnici găsiți la 1838 (278) s-au strămutat nu mai puțin de 150 de oameni², deci un procent mai ridicat decît 50%. În compensație însă, în aceeași perioadă, numărul birnicilor din tîrg a sporit cu 305 oameni. Procentul cel mai mare a fost dat de oamenii veniți de la sate (110)³.

În răstimpul dintre cele două recensăminte fiscale, puțini dintre birnici au izbutit, prin diverse mijloace, să-și schimbe calitatea și să intre în categoria negustorilor, a meseriașilor sau să obțină puțința de a se bucura de așa-numitele avantaje pe care le posedau căpătăierii.

Interesant de semnalat, de asemenea, este și faptul că dintre birnicii înscrși în catagrafia de care ne ocupăm, un număr de 85 sînt indicați în diverse servicii domestice, ca argați, slugi, vizitii, vieri, chelari etc., și 30 în anumite servicii publice, pompieri sau la grosul isprăvniciei. Ceilalți, pentru care nu se face nici o mențiune, erau cu siguranță agricultori. Aceste indicații ilustrează și mai pregnant constatarea cu privire la imposibilitatea centrelor orășenești de a absorbi forța de muncă. Deși munca salariată era răspîndită, ea se extindea doar — ne referim la cazul birnicilor — la sectorul activității domestice.

7. Observații la fel de interesante se desprind și din datele cu privire la căpătăieri. Aceștia, dată fiind natura ocupațiilor, fiind lipsiți de domiciliul stabil, peregrinau din loc în loc, încheind contracte pe termen scurt mai ales în funcții domestice⁴. Important de subliniat în cazul tîrgului Bîrlad este că, în ceea ce privește proveniența acestei categorii, la un număr de 59 este făcută specificația că sînt dintre meșterii și negustorii înscrși în catagrafia din 1838. Rezultă de aici, așa cum am notat și mai sus, că o însemnată parte din numărul negustorilor sau al meșterilor, neputîndu-și întemeia o situație stabilă din cauza lipsei de mijloace, cădeau în categoria oamenilor nevoiți să-și vîndă forța de muncă, în care se încadrau și căpătăierii.

8. Merită să facem o mențiune și cu privire la categoria socială a țiganilor robi ai boierilor sau ai mănăstirilor⁵. Cei care locuiau în tîrguri, deși robi practicînd diverse meșteșuguri, izbuteau să-și creeze o situație oarecum independentă. Legătura cu stăpînul se limita la plata unei redevențe anuale. În această situație se aflau și robii mănăstirii Răchitoasa din cuprinsul tîrgului Bîrlad.

9. În sfîrșit, ultima categorie înscrisă în catagrafia anului 1845 este aceea a oamenilor nesupuși la dare⁶. În rîndul acestora intrau cei din tagma biseri-

¹ Vezi Arh. st. Iași, Tr. 1352, op. 1535, nr. 758 și 133, pentru orașele Iași și Tecuci.

² Dintre aceștia, 3 sînt indicați ca fugiți la Brașov, 2 la Galați, 1 la Iași, 8 în diferite sate, iar la 137 se face mențiunea că sînt fugiți în locuri necunoscute.

³ Cu siguranță că mulți din cei 102, indicați tot ca „spornici”, sînt proveniți tot din sate.

⁴ Astfel, dintre cei 93 căpătăieri înscrși în catagrafia din 1845, un număr de 88 erau în diverse servicii domestice (vezi anexa).

⁵ *Ibidem*.

⁶ Arh. st. Iași, Tr. 1423, op. 1619, nr. 962, f. 1—82 (vezi anexa).

cească, preoți, dascăli sau diaconi, „privilighetei“ indivizi care, în schimbul unor cărți de privilegii care le conferau anumite avantaje fiscale, aveau unele îndatoriri de natură administrativă, cei apărați cu cărțile ocîrmuirii, în majoritatea lor slujbași în administrația ținutului¹, și, în fine, bătrînii nevolnici² și văduvele, care, fiind lipsiți de venituri, erau exceptați de la impunere. Tot în categoria oamenilor exceptați de la bir intrau și un număr de 30 de slugi ale boierilor din țîrg.

Din observațiile făcute mai sus se pot desprinde concluzii generale cu privire la populația Țirgului Bîrlad la jumătatea secolului al XIX-lea.

În primul rînd, Țîrgul era un însemnat centru negustoresc și meșteșugăresc. Numărul negustorilor și al meșterilor depășea cifra de 2/3 din întregul populației³. Faptul este important și atestă că Bîrladul era în același timp și centrul economic al ținutului către care gravita populația satelor, care absorbea o mare parte din produsele realizate aici. Este un indiciu, pe lîngă atîtea altele, al gradului de dezvoltare a pieței interne în perioada anterioară anului revoluționar 1848. În privința volumului comerțului și a capacității de producție a atelierelor meșteșugărești, trebuie făcută rezerva că majoritatea meșterilor și a negustorilor erau de treapta sau starea a III-a, supuși, din cauza lipsei de capital, unor puternice prefaceri a categoriei lor sociale și fiscale.

Bîrladul, ca toate așezările urbane în general, a constituit un punct de atracție către care a gravitat populația satelor. Pentru a scăpa de obligațiile feudale, țăraniii recurgeau la fugă. Un mare contingent al acestor fugari se stabileau în Țîrguri, unde, practic, cînd condițiile erau favorabile, puteau deveni liberi. Cei care aveau mijloace sau practicau vreo meserie deveneau negustori, meșteri sau calfe, ori obținînd calitatea de birnici, se ocupau cu cărăușia sau cu agricultura. Stabilirea în Țîrguri era însă foarte greu de obținut. Ea era condiționată de dovada proprietății imobiliare. În general însă existau suficiente posibilități pentru a eluda această prescripție.

Bîrladul, ca și celelalte centre orașenești ale Moldovei, fiind lipsit de o industrie manufacturieră cît de cît dezvoltată, nu putea absorbi forța de muncă realizată prin afluxul continuu al țărănilor. De aceea și aceasta este o caracteristică proprie tuturor Țîrgurilor și orașelor Moldovei — majoritatea celor veniți, și în speță a locuitorilor birnici, — rămîneau să se ocupe în continuare cu agricultura, conferind Țirgului prin aceasta, în continuare, un pronunțat caracter agrar. Munca salariată, deși răspîdită, se reduce aproape exclusiv la serviciile domestice, prestate de birnici și căpătăieri pe bază de contracte încheiate pe termen scurt. După expirarea contractului, cu valabilitate, de obicei pe timp de un an, oamenii plecau în căutare de alte angajamente.

Atît cei încadrați în serviciul domestic pe timp scurt, cît mai ales cei care-și făcuseră din agricultură sursa principală a existenței lor, constituiau permanent un important contingent nestabil al populației care părăsea Țîrgul, o parte pentru a-și găsi noi angajamente, iar alta pentru a-și cîștiga existența în condițiile în

¹ În rîndul acestei categorii sînt menționați și un număr de 10 evrei botezați scutiți de dare, comisari de poliție, căpitani de slujitori, cinovnici la agie etc.

² Bătrînii și nevolnicii, incapabili de a mai plăti impozitele către stat, proveneau — așa cum se specifică în tabelele catagrafice — dintre foștii negustori sau meșteri înscriși în catagrafia din 1838 (olari, blănari, tăbăcari, ciobotari, bacali, crișmari, dulgheri etc.), dintre birnici sau alte categorii impozabile.

³ Vezi anexa.

Populația târgului Brlad în 1845

Categorii	Înscrisi în cataografia din 1838	Scăzuți în perioada 1839 - 1845	Înscrisi în cataografia din 1845					Spor între 1839 și 1845	Proveniența						Ocupația				
			Starea sau treapta			Cafe	Total		Din sate	Dintre bimaici	Din cafe (sau dintre negustori)	Dintre înscrușii	Din treptele privilegiate (masii, ruțași)	Din alte breșe (categori) sau din alte târguri	Negustori	Mesteri	Cafe	Serviciul domestic	Serviciul publice
			I	II	III														
Negustorii	740	374 ¹	12	99	516	218	845	479	56	—	14	38	39	35	—	—	—	—	—
Mestarii	597	239 ²	29	60	449	157	685	325	35	3	12	35	3	26	—	—	—	—	—
Evreii ³	—	—	—	—	—	—	109	—	—	—	—	—	—	—	70	39	—	—	—
Supușii străini ⁴	—	—	—	—	—	—	163	—	—	—	—	—	—	—	100	45	—	—	12
Bejenarii cu dare	131	80 ⁵	—	—	—	—	51	—	—	—	—	—	—	—	29	15	7	—	—
Birnicii ⁶	278	223	—	—	—	—	360	305	110	—	3	6	—	165	—	—	—	86	30
Căpătălerii ⁷	—	—	—	—	—	—	93	—	18	—	5	1	—	3	—	—	—	88	2
Țigani ⁸	—	—	—	—	—	—	39	—	—	—	—	—	—	—	—	36	—	—	—
Cei nesupuși la dare ⁹	—	—	—	—	—	—	548	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

care proprietatea Țirgului nu le oferise hrana necesară și nici nu le putea absorbi forța de muncă pe care o ofereau. La aceștia se adăugau meseriașii și negustorii sărăciți care nu puteau rezista concurenței confrăților lor mai bogați. Aceștia îngroșau mereu rîndurile celor cărora Țirgul nu le putea oferi mijlocele de existență.

Asistăm deci la un fenomen contradictoriu. Pe de o parte, aflusul masiv al țărănilor spre Țirguri, iar pe de alta fuga la fel de masivă a locuitorilor din Țirguri spre sate sau în alte Țirguri și orașe. Contradicția aceasta este generată de faptul că piața internă a Moldovei nu era încă adaptată producției capitaliste. Deși, în urma procesului de dezvoltare a capitalismului în economie, pe piața internă începuse să apară o cantitate destul de apreciabilă de forță de muncă-marfă, piața internă nu avea posibilitatea s-o absoarbă. Orașele și Țirgurile moldovene, cu o industrie manufacturieră slabă, nu putea absorbi aproape nimic din această forță de muncă, alimentată continuu de intensele strămutări interne ale populației sătești mai ales.

Analiza catagrafiei din 1845 a Țirgului Birlad sugerează, în afară de acestea și alte observații referitoare la varietatea meseriilor, a tendinței negustorilor și meșterilor autohtoni de a obține supușenia străină etc.

Constatările de mai sus dovedesc importanța care o prezintă lucrările catagrafice pentru cunoașterea vieții orașenești în general. Datele oferite de catagrafii, coroborate și cu alte informații documentare, pot să sugereze prețioase indicații necesare cunoașterii unor importante capitole din istoria economică și socială a patriei.

N. B. Față de totalul general real, evaluat la 2 954 de indivizi, cel rezultat din adunarea cifrelor tabelului nostru (vezi p. 276), din cauza unor imprecizii, este mai mic. Acesta însă nu afectează cu nimic concluziile de ordin general.

1. Dintre aceștia : 120 morți, 90 fugiți, 89 trecuți în alte bresle, 16 trecuți în categorii privilegiate, 43 deveniți supuși străini și 16 nevolnici.

2. Dintre aceștia : 107 morți, 62 fugiți, 34 trecuți în alte bresle, 8 trecuți în categoria birnicilor, căpătăierilor sau privilegheților, 14 deveniți supuși străini, 12 nevolnici. Un mumgiu trece în rîndul boierilor, căpătînd rangul de stolnic.

3. În rîndul populației evreiești mai sînt menționați 14 nevolnici și 3 văduve. De asemenea, un număr de 34 de indivizi, negustori și meșteri, sînt indicați drept supuși străini.

4. Printre aceștia distingem : 72 *pămînteni trecuți sub protecție străină* (70 moldoveni, un bulgar și un sîrb) ; 34 sub protecția Austriei, 12 sub a Prusiei, 18 sub a Greciei, 1 sub a Franței și 7 sub a Marii Britanii ; 52 *veniți din Turcia*, „*atîrnați*“ de protecției străine (22 de bulgari, 4 sîrbi și 21 de greci) ; 10 supuși austrieci, 13 prusieni, 13 britanici și 15 greci ; 36 *veniți din alte locuri, de peste hotare, cu pașaport* : 18 supuși austrieci, 8 prusieni, 1 francez și 1 englez. Printre cei înscrși la rubrica „servicii publice“, unii sînt fără meserie.

5. Printre aceștia distingem : 17 morți, 44 fugiți, 17 deveniți supuși străini și 2 nevolnici.

6. Printre cei scăzuți din rîndul birnicilor distingem : 41 morți, 150 fugiți, 16 nevolnici și 16 trecuți în alte categorii fiscale (în majoritate deveniți negustori și meșteri : 3 olari, 2 dulgheri, 1 ciobotar, 1 croitor, 1 săhăidăcar, 2 precupeți, 2 crîșmari și 4 căpătăieri). Printre cei încadrați în servicii domestice sînt indicați :

47 argați și slugi. 8 vizitii, 13 haidăi. 5 chelari, 9 vieri, 1 plugar, 1 pădurar și 1 șteazător. În serviciile publice sînt 29 de indivizi (dintre care 16 sînt veniți din sate) în „slujba roții pojărnicești“, iar unul este „slujitor la gros“.

În catagrafie, sporul este greșit evaluat la cifra de 294.

7. Printre cei încadrați în serviciul domestic distingem : 50 argați și slugi, 21 chelari, 11 vizitii, 2 vieri, 2 ciobani, 1 vătaf și 1 plugar. Ceilalți doi, din serviciile publice, erau : unul slujitor la casa obștii, iar celălalt păzitor public.

8. Dintre aceștia. 36 erau proprietate a mănăstirii Răchitoasa iar 3 erau iertați. Exercitau următoarele meșteșuguri : fierari treapta a III-a (26), lăutari (8), vizitiu (1) și ciobotar (1).

9. În cadrul acestei categorii sînt incluși : 67 slujitori bisericești (38 preoți, 3 diaconi și 26 dascăli), 40 privilegheți (5 vel-căpitani, 1 căpitan, 6 porușnici, 7 postelnice, 10 polcovnice, 3 vornici de poartă, 8 înscriși la neamuri), 64 apărați cu cărțile ocîrmuirii, 100 bătrîni nevolnici, 247 văduve și 30 slugi de prin ogrăzile boierești.

În total, nemaipăstrînd distincția pe naționalități, incluse în documentele cercetate, populația Bîrladului se ridică la 2 954 de oameni, numai contribuabili sau scutiți, repartizați astfel : 1 083 negustori și calfe, 814 meșteri și calfe, 548 nesupuși la bir, 360 birnici, 93 căpătăieri, 39 țigani (la care trebuie să adăugăm și cei 17 evrei, nevolnici și văduve).

Diferențiat pe ramuri, fără distincție de apartenență etnică, distingem următoarele categorii de negustori și meșteri ¹ :

Negustori	Meșteri
82+30 băcali	196+89 ciobotari
92 suruccii	93+ 7 mumgii și săpunari
233+34 crișmari	34+16 pitari
11 rachieri	77+ 7 dulgheri și chetrari
104+45 blănari și cojocari	20 argintari și lăcătuși
178+15 bogasieri, croitori, cavafi și ca-	15+ 3 bărbieri
legii ²	15+ 1 trăistari și brăhari
124+22 preocupți	82+22 tăbăcari
62+24 abageri	68+ 7 olari
29 matrapazi	13+ 6 săhăidăcari și boiangii
3 brașoveni	2 pantofari
4 samsari	2 căldărari
4 posețori	1 bucătar
	3 mindirigii
	1 tulpanagiu
	1 cantaragiu
	1 strungar
	11 stoleri
	1 lemnar
	2 caretași

¹ Cifra a doua reprezintă calfele, indicate numai la negustorii și meșterii autohtoni.

² Moldovenii sînt trecuți cu toții în aceeași rubrică. Diferențierea se face numai la evrei și la suușii străini.

Negustori

Meșteri

3	marchitani	1	țambalagiu
4	toptangii	1	harabagiu
5	făinari	2	pălărieri
2	spițări	8	tălpălari
2	lipcani	1	feredcier
2	lipcani	2	giuvaergii
5	zarafi	1	tinichigiu
1	vînzător de mărunțișuri	1	ceasornicar
3	orîndari	2	alămari
2	casapi	2	cercelari
4	brăhari	2	covaci
		1	cojocar
		4+	5 grădinari